

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на тема:

„Концептуално-праксиологичен модел за усвояване на художествена образност чрез обучението по изобразително изкуство 1. – 4. клас“,

разработен от докторант Красимир Костов,

за получаване на образователната и научна степен „доктор“

по Професионално направление 1.2. Педагогика

Докторска програма: Теория на възпитанието и дидактика (Дидактика)

Научен ръководител: доц. д-р Коста Герджиков

Автор на становище: проф. д-н Добринка Тодорина

Поставеният за разглеждане проблем за усвояване на художествена образност чрез обучението по изобразително изкуство в началния етап на основната образователна степен заема важно място в съвременната образователна парадигма, тъй като чрез неговото успешно изследване и решаване се подпомага повишаване качеството на учебно-възпитателния процес. Идеята за въвеждането на концептуалните виждания на праксиологията в съвременното образование води до постигането на положителни резултати и засилва ефекта от дейността както на учителя, така и на учениците. **В този смисъл дисертационният труд е навременно явление и отговаря на изискванията за актуалност и значимост на дисертационните изследвания.**

Представеният за рецензиране труд съдържа общо 265 страници (257 стр. основен текст и литература, 8 стр. приложения) и е структуриран в увод, три глави, изводи и обобщения, заключение, литература и приложения. Библиографията съдържа общо 88 литературни източника: 77 на кирилица от наши и чуждестранни автори, 11 на латиница и 6 интернет-позиции в рамките на представената литература.

Анализ на научните постижения:

I. По избирането, формулирането и защитаването темата на дисертацията:

1. Формулировката на темата, както и много добре обособената структура на дисертацията, ясно и конкретно ориентират към спецификата на дисертационния труд и дават точна представа за целта на проведеното изследване.
2. Докторант Красимир Костов представя убедително значимостта и актуалността на избирания за изследване проблем. Много точно са изведени аргументите в негова защита. Темата е дисертационна, предвид мястото ѝ в националното образователно и социално пространство.
3. Присъства ясно представяне на концепцията на изследването, с правилно подредени и в пълна адекватност обект, предмет, цел, задачи, хипотеза и методика на изследването.
4. Налице е съобразеност с нормативните документи по проучваната проблематика.

II. По наличието, аргументирането и апробирането на научни идеи, концепции, парадигми:

1. Избраният дедуктивен подход за анализиране на поставения проблем дава възможност за поетапно и постепенно обхващане и изясняване – понятийно, съдържателно и технологично, в необходимия ред от общото към частното, в рамките на отделните глави на: Праксиология и обучение (глава първа); Значимост на художествената образност в процеса на обучение по изобразително изкуство (глава втора); Разработване и апробиране на концептуално-праксиологичен дидактически модел за усвояване на художествена образност (глава трета). Съдържанието е разработено на основата на поетапността и взаимовръзката между отделните глави и параграфи.
2. Разгръщат се последователно значими педагогически идеи, подплатени с нормативни, дидактически и частнодидактически изисквания, полезни не само за бъдещите учители по изобразително изкуство, а и за всички съвременни учители.
3. Силно впечатлява отличното познаване на постановките на класиците педагози, които докторантът умело прилага в собствената си концепция, допълва и интерпретира в съвременен аспект. Например, при обосноваване ролята на принципа за нагледност от Коменски, авторът предвижда преодоляване на сенсуализма и обосновава активнопреобразуващо съдържание на нагледността. Костов познава много добре и позициите на съвременни автори, които представя по предназначение.
4. На основата на дейността подход се търсят и осъществяват ползотворни действия за постигане на ефективни резултати в учебно-възпитателния процес. По този начин се утвърждава идеята за необходимостта от въвеждането на концептуалните положения на праксиологията в съвременното образование. При нужда авторът насочва към преобразуване на педагогическата действителност в името на по-високото качество на образованието.
5. Положително е, че праксиологията се разглежда като система за оптимизиране дейността на педагога относно ориентирите, вложени в изискванията спрямо учебното съдържание.
6. Докторантът отразява правилно през призмата на праксиологията спецификата на дидактическото взаимодействие на равнище „учител-ученик“.
7. Верен на историческия план на разглеждане на явленията и събитията, авторът обосновава предпоставеността на усвояването на художествената образност от учениците чрез утвърдените принципи на обучение, чието съдържание компетентно представя.
8. В дисертацията успешно се проследява и ролята на методите на обучение: от традиционните подходи на класиците педагози, през метода за научното разбиране на изкуството и достигане до проблемното обучение, което се реализира чрез проблемното изложение, евристичния метод и изследователския метод.
9. С вещина се определя спецификата на урока по изобразително изкуство, с акцент върху резултативната страна по посока на творческата дейност, емоционално ценностното отношение към действителността и развитието на детската личност.
10. Много важни са постановките за променената функция на учителя. Авторът точно определя, че учителят трябва „да увеличи интерактивността в процеса на

обучението, за сметка на императивността, иноваторът учител трябва да изпълнява и ролята на „учител – консултант“, който не акцентува само на репродуктивната познавателна дейност“.

11. Правилна е определената насоченост в урока: у учениците да се развиват умения за критическо мислене и рефлексия чрез въвеждането им в история на изкуството, естетика и критичност по подходящ за възрастта начин чрез „внимателно наблюдение на произведения на изкуството и задълбоченото им интерпретиране“.
12. Основателно се поставя акцент върху целите на урока по изобразително изкуство с насоченост към възпитателен, развиващ и познавателен аспект. Дадени са конкретни дейности за упражняване и реализиране на посочените аспекти.
13. Правилно се определя спецификата на методите на обучение в урока по изобразително изкуство. Учебното съдържание по изобразително изкуство може да бъде разработено чрез обяснително-илюстративния и репродуктивния метод, като към последния могат да бъдат съотнесени и методи, които в по-голяма степен активизират учениците в урока: метод на проблемното изложение, евристичен метод и изследователски метод. Авторът подчертава с основание, че по този начин учебният процес води до висока интензивност и повишен интерес от страна на учениците, а постигнатите знания се отличават с дълбочина и трайност.
14. Важно място заема представянето на учебните програми по изобразително изкуство за началните класове. Авторът демонстрира отлични знания за тяхното съдържание и специфика. Основателно се поставя акцент на възможностите за развитие на образното мислене у учениците от началния етап на основната образователна степен и развитието на умения за художествено изобразяване и отношение към творческия процес. Очертава се смисълът на обучението по изобразително изкуство. Много полезно е акцентирането върху социалната интеграция на учениците спрямо заобикалящия свят, което води и до тяхното социално приобщаване и развитие.
15. Компетентно изведени са изводи за спецификата и възможностите на учебните програми по изобразително изкуство за началния етап на основното образователна степен. Авторът познава в детайли основното в програмите за всеки отделен клас (I, II, III, IV), откроява умело общото и различното в тях.
16. Разработеният концептуално-праксиологичен дидактически модел за усвояване на художествена образност заслужава внимание най-вече заради приемането като главна цел: „не механично запаметяване на определен обем от информация, а усвояване на представената гледна точка и иновативно, творчески осмислено и обогатено, личностно пречупено и изявено отношение по темата“. Става ясно, че по посока на затвърждаване на наученото чрез повторение на „вече забравеното“ след определен интервал от време, учениците научават, „забравят“, научават нещо ново, след което се завръщат посредством упражнения към „забравеното“, а след това следват творческите търсения.
17. Много важно е, както подчертава авторът, че редуването на описани (стъпка по стъпка) задачи със свободно интерпретирани (творчески погледнати) упражнения, дава възможност на децата да коригират възможни неразбирания по отношение на материала, както и да почувстват свободата от изява и представяне

на своя гледна точка. Дадените примери за този процес от уроци по изобразително изкуство точно илюстрират осигурената поэтапност в модела.

18. Графичното представяне на модела и дадената таблица за дейност на учителя, дейност на ученика и очаквани резултати изясняват концепцията на разработения модел. Успешно са представени положителните страни и ограниченията на модела от самия автор, което показва наличието на критичен усет и рефлексия спрямо собствената научна дейност. По тази причина можем да имаме очаквания за бъдещо усъвършенстване на модела.
19. Много добре е, че докторантът представя прилагането на своя модел в конкретен урок по изобразително изкуство. Дадено е подробно описание на целите, съдържанието, използваните методи на обучение и резултативната страна на урока. Важно е и това, че се осигурява както вътрешнопредметна, така и междупредметна връзка в урока.

III. По технологичния механизъм за провеждане на теоретико-експерименталното изследване и умението за анализ:

1. Начинът на структуриране и разработването на дисертационния труд доказват възможностите на докторант Красимир Костов за провеждането на едно цялостно теоретико-експериментално изследване.
2. Силна страна на проведеното богато проучване е осъществяването на приемственост между теорията и практиката, което дава основание да се реализират целите и задачите на представения концептуално-праксиологичен модел. Направеният теоретичен обзор предполага основите на възможността за провеждането на емпирично изследване, което да даде отговор на въпроси, свързани с подобряване ефективността на процеса на обучение.
3. Целесъобразно е осъществяването както на предварителното, така и на експерименталното изследване в естествена учебна среда. Определени са съответните контролни и експериментални групи, в които се прилага новият концептуално-праксиологичен дидактически модел за усвояване на художествена образност в уроците по изобразително изкуство.
4. Прегледно, чрез таблично представяне се описват номер на седмицата, тип на урока, тема, методи на работа, очаквани резултати. Представят се подробно разработката на уроците в контролните класове по традиционния начин и в експерименталните класове по новия модел. Има възможност да се установят приликите и разликите, да се направят съответните изводи и оценки. Много добро впечатление прави диференцираното представяне на целите на уроците, избраните подходящи общи форми на обучение (фронтална, индивидуална или групова), методи и средства на работа, направените обобщения и изводи, както и преценката в края на часовете, очертаните постижения на учениците. Това доказва много добрата дидактическа и методическа подготовка на кандидата за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.
5. На основата на успешния дидактически експеримент се доказва издигнатата хипотеза на изследването. Категорично се показва положителното влияние на разработения модел за усвояването на художествена образност чрез обучението по изобразително изкуство в началните класове. Този ефект може да се постигне и по другите учебни предмети, ако се спазват аналогични условия.

6. Докторантът демонстрира възможности за справяне с извънредната ситуация в училище, поради епидемиологичната обстановка – прекратява експеримента с учениците и преминава към изследване на студентите по същата проблематика, но дистанционно и с различен инструментариум, който също се оказва полезен по посока на доказване ефективността на разработения модел. Уместно е поставянето на студентите в ролята на учители, които трябва да организират учебни дейности за децата в контекста на концептуално-праксиологичния дидактически модел за усвояване на художествена образност в уроците по изобразително изкуство.
7. Налице е количествен анализ чрез таблично и графично представяне на отговорите на студентите от различните изследвани специалности (Предучилищна и начална училищна педагогика, Социална педагогика, Физическо възпитание и спорт) по всеки от зададените въпроси. Присъства ранжиране на получените отговори, което е полезно за оценяване както на модела, така и на подготовката на учениците и на студентите. Конструирани са отделни диаграми за резултатите в отделните педагогически специалности, а също така и обобщени диаграми на резултатите общо по трите специалности. Проличават компетентностите на докторанта да прави богат качествен анализ на резултатите в търсенето на причинно-следствените връзки. Цитирани са и отделни мнения на студенти, което потвърждава направените констатации, обобщения и изводи за прилагането на разработения модел в училище. Може категорично да се определи, че осъщественият каузален анализ е на високо равнище. Видно е, че и самите студенти дават верни оценки за дейността на изследваните ученици. Проличават възможностите на автора да работи успешно както с ученици, така и със студенти. Опитът му през годините на преподавателска дейност в училище и в университет оказва положително влияние.
8. Конструирани са адекватни изводи и обобщения в края на дисертационния труд, които доказват актуалността и значимостта на праксиологията в обучението; въздействието на художествената образност върху усвояването на учебния материал по изобразително изкуство; значимостта на сетивните възприятия за усвояването на информацията от външния свят и ролята на художествените форми върху отразяването на околния свят и взаимоотношенията в него; ролята на модела за активизиране на учениците, включително относно цялостната им социална интеграция и повишаване на креативността им; положителната оценка и на изследваните студенти относно значението на разработения концептуално-праксиологичен модел.
9. Обособеното заключение насочва към обобщения за ролята на социалното развитие на учениците, към значението на педагогическото взаимодействие на равнища „учител-ученик“, „преподавател-студент“, очертава се голямата роля на креативността и творческото мислене, на прилагането на образи в урочната дейност и тяхното благотворно влияние върху повишаване ефективността на процеса на обучение, на основата както на традициите, така и на иновациите в образованието, представя се ролята на адаптацията и творческия потенциал за противопоставяне на възникващите ситуации в образованието и обществото.

10. Включените приложения в края на труда дават ясна представа за реално проведеното изследване.

IV. По стила и езика на разработката:

1. Докторантът владее научния стил на писане, което проличава както в конструиране на съдържанието на труда, така и в неговото разработване на основата на взаимовръзката между отделните глави и параграфи от една страна, а от друга – между теоретичната и емпиричната част на труда. Това показва, че авторът има компетенциите да провежда цялостно дисертационно изследване.
2. Езикът на научната разработка е граматически правилен, четивен и ясен.
3. Цитирането на различните автори е направено коректно. Използваната литература е по изследваната проблематика.
4. Налице е онагледяване на представените идеи и концепции, както и резултатите от проведеното проучване чрез фигури, таблици и диаграми.

V. Приноси в дисертационния труд:

Приемам формулираните от докторант Красимир Костов приноси. Те са адекватни на проведеното теоретико-емпирично изследване.

Смятам, че основните теоретични и приложни приноси на докторанта чрез разработения научен труд се отнасят до:

1. Обогатяване на историята, теорията и практиката на праксиологията като наука за рационалното действие, за успешна организация на дейността, с оглед постигането на оптимална ефективност. Откриване на връзката между праксиологията, педагогиката и дидактиката. Изясняване на положителната роля на праксиологията за конструктивна педагогическа дейност, за влиянието ѝ върху взаимодействията и взаимоотношенията на равнище „учител-ученик“, както и върху ефективността на учебно-възпитателния процес.
2. Разработване, анализиране и успешно апробиране в педагогическата практика на авторския концептуално-праксиологичен модел за усвояване на художествена образност чрез обучението по изобразително изкуство в начален етап на основната образователна степен, който допринася в голяма степен за активизиране на творческата дейност на учениците и постигане на ефективни резултати в учебно-възпитателния процес, за утвърждаване ролята на учителя като консултант с даване възможности на учениците да изразяват собствената си позиция и да се изграждат като свободни личности.
3. Привеждане на необходимите научни доказателства за значимостта и актуалността на разработения модел при приложението му в началния етап на основната образователна степен и определяне на силните му страни чрез богата теоретико-емпирична програма и адекватни научни инструментариуми, с участието както на ученици от началните класове, така и на студенти от педагогически специалности.
4. Със своята полифункционалност, представеният авторски модел е образец за оптимална дейност, по който и да е учебен предмет в училище, с оглед повишаване активността на учениците, техните творчески търсения и изграждането у тях на социално значими личностни качества.
5. Разработеният дисертационен труд в условията на епидемиологична обстановка и налагането на смяна на изследваните лица (ученици, а по-късно студенти), както и на инструментариумите за тяхното проучване е пример за добра и бърза

ориентираност, съобразителност и компетентност на докторанта за справяне със задачите в нова ситуация. Той показва как евентуалното първоначално затруднение се превръща в ефект от допълнителното включване на нови лица, но чрез дейности, насочени към една и съща цел – доказване полезността на разработения модел.

Авторефератът отговаря на всички изисквания. Адекватен е на проведеното теоретико-експериментално изследване. В него са формулирани приносите на разработката, според автора на труда. Представени са и публикациите на докторанта по темата на дисертацията, чийто брой (5) е достатъчен за изследвания от този род. От тях 3 публикации са в чужбина (2 в Полша и 1 в Русия).

Б. Препоръки и бележки към докторанта:

1. Не е добре в заглавието на труда и параграфите да има съкращения (1. – 4.).
2. Въпреки много добрата постановка на изследването, има частично съвпадение на предмета („конструиране на модел...“) и целта на изследването („разработване на модел.....“). Може би е добре предметът да бъде насочен към изследване усвояването на художествена образност в уроците по изобразително изкуство чрез модел.
3. При представянето на уроците по изобразително изкуство се определя „вид на урока“, но от дидактическа гледна точка е по-правилно да бъде „тип на урока“, тъй като към всеки тип могат да бъдат обособени и отделни видове. Известно ми е, че в някои нормативни документи разновидностите на уроците се определят по този начин и в този смисъл докторантът не носи отговорност.
4. Някои от въпросите, които се задават към учениците са подсказващи, или пък изискват само еднозначен отговор „да“ или „не“(например на стр. 132: „Хвърчилото наподобява ли триъгълник?“), което противоречи на изискването въпросите към учениците да имат проблемен характер.
5. На места, когато се описва дейността на учениците в урока, се сменя глаголното време: например „...започнаха да сменят картончетата...“. Целесъобразно е да остане сегашното време – „...започват да сменят картончетата...“.
6. Препоръчвам издаването на монографичен труд по изследваната проблематика, която е с иновативен характер и би подпомогнала дейността както на учителите, които преподават по различни учебни предмети, така и на студентите, които се подготвят за учители.

Специално искам да подчертая, че направените бележки не омаловажават в никакъв случай стойността на дисертационния труд и приносите на автора.

В. Заключение:

Разработеният дисертационен труд отговаря на всички изисквания, които се предявяват към изследвания за придобиването на образователната и научна степен „доктор“. В него докторант Красимир Костов демонстрира компетентности както за откриването на дисертабилен проблем, така и за неговото проучване чрез богата теоретико-експериментална програма, разработване на полезен авторски модел, избор на подходящ научен инструментариум, осъществяване на много добър количествен и качествен

анализ на резултатите, формулиране на адекватни обобщения и извеждането на ценни изводи на основата на категорична авторска позиция.

На основата на представените достойнства на труда, компетентностите и приносите на автора, **давам положителна оценка на Красимир Савков Костов и предлагам да му бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Дидактика).**

07.06.2021

Автор на становището: проф. дпн Добринка Тодорина